

O PLACUȚA VOTIVĂ A CAVALERULUI TRAC DE LA CASIMCEA*

Andrei Opaiț

În toamna anului 1974 patrimoniul muzeului arheologic tulcean s-a îmbogățit cu un nou relief votiv al Cavalerului Trac provenit din punctul Dulbencea aflat în apropierea comunei Casimcea¹).

Relieful este lucrat pe o placă de marmoră de formă pentagonală; dimensiunile lui sînt: 28,5 × 23,5 cm; este încadrat de un profil simplu, lat la bază de 2 cm iar pe laturi de 1 cm. (Pl. I) Latura dreaptă a reliefului este feșuită oblic.

În planul central se află Cavalerul, văzut din profil, cu torsul și capul spre dreapta astfel încît îl vedem din față. Îmbrăcămintea nu face excepție de la canon: un hiton ce coboară pînă deasupra genunchilor, cu mîneți, încins la mijloc, cu pliurile bine executate; o hlemidă îl flutură pe spate în formă de evantai. Fața rotundă, tinăra și fără barbă este încadrată de părul buclat. Ochii, nasul și gura sînt de asemenea redată. Cu mîna dreaptă — probabil și cu cea stîngă — Eroul ține frîul calului. În picioare se pare că avea *embades*.

Calul, robust, văzut și el din profil spre dreapta înaintînd la pas, fiind surprins în momentul ajungerii în fața altarului aflat în colțul drept al reliefului. În spatele lui se află binecunoscutul arbore cu șarpele încolăcit pe el. Sub cal se află în miniatură un leu care înaintează și el agale în același ritm cu calul. Leul este văzut din profil spre dreapta dar artistul s-a mulțumit să-i redea doar picioarele din primul plan. Aceasta ar fi una din puținele greșeli ale artistului antic care în general a dat dovadă de o bună cunoaștere a legilor spațiului și perspectivei.

Lucrarea se numără printre puținele care au un cadru arhitectural în formă de ediculă²). Pentru o mai bună încadrare în spațiu se renunță la antablament; planurile sînt bine proporționate, artistul fiind mereu preocupat să nu lase prea

* Comunicarea a fost susținută la Sesiunea de comunicări a Muzeului de Arheologie Constanța, octombrie 1975.

1. Punctul respectiv a furnizat și alte vestigii romane, fragmente de coloane, capiteluri, urne de zidărie fapt ce-l determină pe colegul V. H. Baumann să creadă că ar fi vorba de o vilă rustica.

2. G. Kazarow „Die Denkmäler des Thrakischen Heisergottes in Bulgarien“ in Dissertationes Paenonicae, II, 14, Budapest, 1949, nr. 509, p. LXXXVI.

multe spații libere. Astfel, colțul drept de sus e ocupat de ramurile copacului iar cel stâng de mantie care e înfățișată fluturând, în contrast cu mersul liniștit al calului, probabil tocmai din această grijă de a proporționa planurile realizându-se astfel și alura impunătoare a Cavalerului. Perspectiva e realizată prin conturarea numai a picioarelor calului și Cavalerului din planul al doilea precum și prin schițarea tridimensională a alfarului.

Pe lângă grija de echilibrare a spațiului și redarea perspectivei, artistul acordă destulă atenție și amănuntelor: redarea coamei și cozii împletite a calului, pliurile de la hiton, părul buclat al tînărului, etc.

Relieful poate fi încadrat conform clasificării făcute de Kazarow în grupa A, dat fiind faptul că Eroul călărește la pas³).

Elementul relativ nou adus de această plăcuță votivă constă în prezența leului ca acolit al Cavalerului. Ce-l drept acest animal apare uneori în compania Cavalerului dar numai în scenele de vînătoare. Mai numeroase în Bulgaria⁴), pentru teritoriul României exemplarele de acest gen sînt destul de puține⁵). Pe aceste reprezentări leul participă la vînătoarea Cavalerului sîșind un alt animal, avînd rolul de tovarăș de luptă al acestuia. Reprezentarea miniaturală a leului pe reliefuli îndreptățește aprecierea că el este un simbol al puterii zeului căruia îi împrimută oarecum puterea sa⁶). Mai mult chiar prezența lui alături de șarpe — căruia i se recunoaște caracterul apotropaic — de arbore și de aitar, întărește credința că ne aflăm în fața unui zeu htonic, al cămii tovarăș — calul, leul, șarpele — au un rol bine definit în cadrul mitului acestui zeu. Cu toate acestea, faptul că pe reliefuli nu apare în mod constant leul sau cîinele relevă că figurile secundare nu sînt fixate, ele neavînd menirea decît de a îmbogăți tema centrală⁷).

În ceea ce privește caracterul votiv sau funerar al reliefului nostru, lipsa unei mențiuni epigrafice este în măsură de a ne face să ne hazardăm pe spinosul drum al ipotezelor. Este bine știut faptul că legăturile între reliefulurile votive și cele funerare sînt atît de întîme încît însuși elementele reprezentării nu ne permit să înclinăm pentru o categorie de reliefuluri sau alta. Un element ajutător în cazul nostru credem că-l constituie condițiile descoperirii. Astfel, locul descoperirii pare a fi una din numeroasele villa rustica care împinzesc toată Dobrogea. Modul de execuție a laturii drepte a reliefului ne face chiar să credem că a fost executat pentru a putea fi introdus într-o nișă. Deci nu este exclus ca această plăcuță să fi împodobit vestibulul locuinței, Cavalerul fiind în acest caz un Heros „Propyleu“.

În încheiere putem arăta, cu rezervele impuse de stadiul incipient al cercetărilor, că în nordul Dobrogei avem o relativă raritate a plăcuțelor votive dedicate Cavalerului Trac⁸).

Plăcuțele respective sînt de un ridicat nivel artistic fiind produsele unui atelier dintr-un oraș grecesc de pe coasta Mării Negre. Descoperirea unor ateliere, specializate în executarea acestor plăcuțe la Odessos, ne îndeamnă să atribuim și majorității plăcuțelor din nordul Dobrogei un asemenea loc de origine.

Lipsa unor asemenea ateliere în orașele grecești — Histria, Tomis — apropiate de zona geografică ce ne interesează, pare a demonstra că posesorii plăcuțelor votive vin dinspre regiunile sudice ale Moesiei Inferior, deci tocmai din zona unde se constată răspîndirea cea mai intensă a cultului. Posesorii plăcuțelor votive aveau

desigur o stare socială deosebită din moment ce au făcut apel la un asemenea atelier și nu la unul din atelierile rurale din care desigur că provine marea majoritate a plăcuțelor găsite în regiunea dintre Haemus și Danubius.

O ultimă trăsătură comună a plăcuțelor votive nord dobrogene o constituie lipsa inscripțiilor. În afara cazului în care acestea nu erau scrise cu vopsea și astfel să se fi șters.

Toate aceste elemente vin să probeze încă o dată faptul că, Dobrogea antică, cu o populație predominantă getică, și-a păstrat particularitățile sale proprii și pe planul suprastructurii.

RÉSUMÉ

L'auteur publie une tablette votive de la divinité thrace, Le Cavalier Thrace — trouvée dans la commune Casimcea — le Département de Tulcea.

Le Cavalier est surpris en position classique, chevauchant vers la droite appartenant donc au groupe A de la classification de G. Kazarow. Sous le cheval, en posture d'acolyte il y a un lion en miniature, compagnon qui apparaît assez rarement sur les tablettes rangées dans ce groupe typologique.

Le relief se distingue par son niveau artistique élevé. Il a été probablement exécuté dans l'atelier d'une ville grecque de l'ouest du Pont Euxin (Odessos ?).

L'auteur mentionne la rareté de ces tablettes au nord de la Dobroudja et ce fait s'explique par la prédominance des Gètes dans cette région, la divinité étant adoré surtout par les Thraces du sud.

3. Ibidem, p. 8.

4. Ibidem, nr. 225, fig. 124; nr. 204, fig. 444; M. Operman „A propos des plaques votives du cavalier thrace chassant de l'époque romaine en Bulgarie“ in *Arheologia*, 1970, 2, p. 22—23, fig. 7.

5. Teofil Saschiuc Săvescu „Un relief de marmoră, al Zeului cavalier din Mangalia (vechii Callatis)“, in *BCMI*, XXXVII, 1964, p. 41—44, fig. 1—2; I. I. Rusu „Traci în Dacia Romană“ in *Acta Musei Napocensis*, IV, 1967, p. 103, nr. 25, fig. 5.

6. E. Will „Le relief culturel gréco-romain (Contribution à l'histoire de l'art de l'empire romain)“, *Bibliothèque des écoles françaises d'Athènes et de Rome*, Vol. 182, Paris, 1953, p. 407.

7. Ibidem, p. 89.

8. A. Opat, „Două reliefuli ale Cavalerului Trac din nordul Dobrogei“ in *Peuce* IV, p. 125—129.

PL. I
 — Cavalerul Trac — pasnic
 — Le Cavalier Thrace chevauchant paisiblement

THANATOS — SIMBOL AL NEMURIRII, IN ARTA FUNERARA DIN SCYTHIA MINOR

Z. Covacef

Dintre toate formele de artă, arta funerară ne dezvăluie cel mai bine concepțiile despre viață și credințele populațiilor antice. De un inegalabil interes sînt monumentele funerare cu scene mitologice, în raport direct cu moartea¹. Concepția de bază asupra morții este aceea a repaosului etern, în diverse forme: cea a repaosului în mormînt, în Infern sau în cer². Formele succesive pe care le-a luat de-a lungul epocilor ideea repaosului defuncțiilor, au fost exprimate în arta funerară prin compoziții care au cunoscut o serie de modificări pînă la creerea unui simbol tipic.

Maniera cea mai directă de figurare a repaosului etern a fost reprezentarea defunctului dormind. Originea acestui tip este de căutat în Egiptul antic³, de unde, prin intermediul Feniciei, se răspîndește în tot bazinul Mediteranei⁴. La acesta intervine influența artei elenice, care creează forme mai libere, mai vii, chiar pentru a figura imobilitatea morții.

Ideea odihnei defunctului în mormînt, este combinată de greci cu cea a supraviețuirii sufletelor. În credința lor, la moarte sufletul abandonează pentru totdeauna trupul, așa cum în timpul somnului îl abandonează temporar⁵. Această credință a fost concretizată prin crearea divinităților protectoare a celor două stări diferite ale unui fenomen asemănător: Hypnos și Thanatos⁶. Pentru a adapta reprezentările somnului la diversele condiții ale vieții și ale morții, artiștii îi dau fie trăsăturile unui bătrîn bărbos, grav și trist, fie cele ale lui Eros⁷.

¹ Pierre Boyancé *Etudes sur la religion romaine*, Roma, 1972, p. 361; Gabriella Bordenache, *Temi e motivi della plastica funeraria di età romana nella Moesia Inferior*, I, în *Dacia*, NS, VIII, 1964, p. 166-167.

² Franz Cumont, *Recherches sur le symbolisme funéraire des Romains*, Paris, 1968, p. 375.

³ Idem, *op. cit.*, p. 389.

⁴ Tip ce apare în arta funerară din Scythia Minor, cf. Gabriella Bordenache, *op. cit.*, p. 168, fig. 4.

⁵ Franz Cumont, *op. cit.*, p. 363, 362, 392.

⁶ Max Collignon, *Cupido in Daremberg-Saglio, Dictionnaire des Antiquités* vol. I, p. 1609-1610; J. A. Hild, *Somnus*, în *Daremberg-Saglio, Dictionnaire des Antiquités*, vol. IV, p. 1299; Franz Cumont, *op. cit.*, cap. I „Le repos des morts”; Pierre Boyancé, *op. cit.*, p. 316.

⁷ J. A. Hild, *loc. cit.*